

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА: ПРИНЦИПИ ТВОРЕННЯ ЄДИНОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

У статті розглядаються соціокультурні основи побудови єдиного культурно-освітнього простору на основі принципів природовідповідності, культуровідповідності, інтеркультурності і толерантності, які багато в чому визначають формування особистості - людини культури, здатної до її творення. Ідеї формування людини культури простежуються у працях класиків педагогічної науки, а їхня реалізація стала можливою тільки в епоху глобалізації. Головною метою полікультурної освіти виступає розвиток людини культури, здатної до самостійного творення нової високої культури.

Ключові слова: культура, розвиток особистості, принцип, культурно-освітній простір, система освіти.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Однією з основних тенденцій розвитку сучасної цивілізації стає все більш тісне співробітництво країн і народів практично в усіх сферах людської діяльності, що потребує толерантного ставлення одне до одного, прагнення порозумітися, знайти спільні рішення загальних проблем. На початку XXI століття певним чином уже сформувалася світова економічна система, стає потужнішою політична інтеграція, формується світовий освітній простір. Інтеграційні процеси, що сприяють об'єднанню зусиль держав у розв'язанні найнагальніших проблем планетарного масштабу, водночас загрожують стиранням етнічної й культурної специфіки народів, уніфікацією їхнього життя за чужими їм стандартами. Глобалізація світу породила одну з головних суперечностей сучасності між прагненням до все більшого зближення між народами та їхнім бажанням зберегти свою етнокультурну самобутність, що може спричинити міжнаціональну напруженість. Накопичений людством досвід призвів до розуміння того, що глобальне розв'язання даної проблеми лежить насамперед у культурно-освітній царині [1, с. 8]. Це означає, що формування толерантних взаємин між людьми, народами, державами актуалізує реалізацію принципів природовідповідності, культуровідповідності та інтеркультурності у навчально-виховному процесі школи, коледжу, університету. Л. Бутенко вважає, що система формування загальної культури передбачає виховання такої особистості, яка буде у змозі поєднати у своєму духовному світі різні форми мислення, різні моральні та духовні спектри, виховання не просто «людини освіченої», а саме «людини культури», здатної усвідомити множинність культурних змістів буття. Загальна культура особистості як засіб культурного самовизначення людини виступає найважливішою умовою вільного вступу людини до суперечливого соціокультурного середовища сучасності. Цей феномен являє собою складний, динамічний процес виховання культури особистості, який науковці тлумачать як механізм соціально-особистісного успадкування культури і може бути визначений як процес відтворення на рівні індивідуально-особистісного буття накопиченої у суспільстві культури та стимулювання потенціалів внутрішнього саморозвитку людини. Результатом культуротворчого освітнього процесу має стати комплекс культурологічних та культурно-історичних знань особистості, її вміння орієнтуватися у світі культури, розуміння культурно-історичного процесу, формування навичок культурологічного аналізу, що значно посилює важливість принципів діалогу культур та діалогічності мислення [5, с. 9-11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз теоретичних засад принципів природовідповідності, культуровідповідності та інтеркультурності, толерантності вимагає з'ясування сутності поняття «культура», на якому ці принципи базуються. Більшість філософів (В. Вернадський, А. Лосев, М. Моїсеєв, Г. Парсонс, М. Реймерс, А. Швейцер та

ін.) виходять із того, що живий організм, спосіб життя у Світі й певна культура має означати одне й те саме; причому культура буває нормальною, виродливою, низькою, високою, більш досконалою, менш досконалою тощо. Звичайно ж під «культурою» розуміють лише особливу галузь і ступінь людської розвиненості, а саме: кількість і якість отриманих знань, «ступінь здобутої освіти» [4].

Загальний зміст слів «культура» й «освіченість», за А. Швейцером, має співпадати й означати певну якість життя, що виявляється даною істотою: всередині Всесвітньої Ієрархії Життєвості, що за релігійним, а також і деяким філософським уявленням очолюється Богом [6, с. 228].

Протягом життя людина стикається з різними проявами високої культури, високої освіченості, так само як і низької культури або потворності, обираючи для себе зразок наслідування – з натхнення, за можливостями, за потребами. Узагальнено індивідуальна культура – це спосіб і значущість охоплення, створення й уособлення живою істотою Життєвого Світу, і суспільна культура – сума індивідуальних культур, і те, що із цього походить – не тільки за розсудом й бажанням індивідів. Можна сказати інакше: культура індивіда є те ж саме, що й форма, потужність і шлях його життєдіяльності в Спільному Життєвому Світі [8; 10]. Такі вчені, як Д. Гарсія, С. Бородавкін, Ю. Гірін та ін. відносять поняття «культура», «культурність» тільки до людського життя, вони певною мірою отожднюють культуру й якість життя індивіда, життя і культуру нації. Культура – це стан, засоби і прояви індивідуального й суспільного життя. Метою можна вважати підвищення культури, тобто досягнення кращого, більш високого способу життя в ієрархії Світової Життєвості. І якщо говорити про «культурність» людини, мова завжди повинна йти про етично високу її культуру, спосіб життя [6, с. 229].

Найбільш вживаним у зарубіжній філософії є визначення культури, запропоноване Е. Тайлором, який вважав її цілісним комплексом, що складається зі знань, вірувань, переконань, мистецтва, моралі, з законів, звичаїв, звичок і здібностей, які набуває людина, як член суспільства [3; 9]. Вітчизняна філософія розглядає культуру як історично визначений рівень розвитку суспільства і людини, який втілюється у типах і формах організації життя і діяльності людей, а також у створюваних ними матеріальних і духовних цінностях. Для нашого дослідження важливими є обидві точки зору, і саме цими визначеннями ми будемо керуватися в процесі роботи.

Формулювання цілей статті. Мета пропонованої статті полягає в аналізі теоретичних засад полікультурної освіти та принципів її реалізації як основи формування єдиного культурно-освітнього простору, що обумовлюється особливостями сучасного етапу розвитку культури.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Співвідношення між освіченістю людини, її вихованням і культурою стало предметом спеціального обговорення й теоретичного аналізу ще на початку ХІХ століття. В той час А. Дистервег обґрунтував принципи природовідповідності та культуровідповідності. За думкою А. Дистервега, «природовідповідно», «культуровідповідно» – два поняття, які є невід’ємними частинами одне одного. Необхідно виховувати природовідповідно, навчати природовідповідно, діяти природовідповідно. Це цілком правильно, якщо цей принцип обмежити тільки природою людини. Все, що визнано природовідповідним, є вірним, гідним схвалення й гарним. Адже природа людини гарна, вона створена творцем для того, щоб вона розвивалася й удосконалювалася на землі згідно із властивими їй і закладеними в ній законами. Принцип природовідповідності персоніфікує ідеал, до якого ми повинні прагнути як у житті, так у вихованні й навчанні, не розраховуючи коли-небудь його повністю досягти [7, с. 227-228].

Принцип культуровідповідності – це принцип, право на існування якого не можна заперечувати, хоча він і не може претендувати на таку ж всезагальність, як принцип природовідповідності. Кожна людина знаходить при своєму народженні своє оточення, свій народ, серед якого вона призначена жити й принаймні виховуватися вже на певному шаблі

культури. Не вона повинна її створювати, розвивати, тому що вона вже існує й має право на існування саме тому, що вона вже є.

Усе людство, кожний народ, кожне покоління й т.п. завжди перебуває на певному ступені культури, що повинна розглядатися як спадщина, залишена пращурами, як результат їхньої історії й всіх факторів, що впливали на них. Стан культури в той або інший момент повинен розглядатися як природне явище, що так само неминуче виникає, з такою ж необхідністю, як той чи інший характер флори і фауни у певному поясі або на всій земній поверхні. Стан культури даного народу в певний час являє собою щось дане й творить те середовище, в яке вступає кожна окрема людина, породжена за даних обставин. Вона не створює її, а знаходить готовою, і вона на неї впливає згідно своєї сутності. От чому будь-яка людина – продукт свого часу. Під впливом інших умов вона стала б іншою, але за даних обставин вона стане при своїх задатках тим, чим вона може стати залежно від свого оточення або всього стану культури в цей момент.

Усе на землі розвивається за законом безперервності, що обумовлює необхідність встановлення зв'язку будь-якого наступного ступеня розвитку з попереднім, спроби вивести його з останнього. Інакше кажучи, будь-який стан культури даного народу є основа, базис, є щось дане і реальне, з якого розвивається наступний стан. Тому той ступінь культури, на якому людство перебуває зараз, висуває до нього вимогу, щоб людство діяло згідно з цією вимогою, якщо тільки воно прагне домогтися позитивних результатів. Будь-який плідний вплив на окремих індивідуум і цілий народ повинен відповідати вимогам часу й зважати на рівень розвитку цієї окремої людини й того ступеня культури, на якому перебуває весь народ [7, с. 228-229]. Принцип, який відповідає вимогами часу й культури, керує діями всіх людей, що знають життя і його численні вимоги. Принцип культуровідповідності – безсумнівно, правдивий, правильний і незаперечний принцип. Будь-яке явище, що має велике значення або вплив на життя людей, неодмінно стає відповідним до вимог даного часу. Якщо суспільство не буде виходити із цієї передумови, то зіткнеться в історії з великою кількістю незрозумілих явищ. Тому вчитель також повинен зважати на запити й вимоги середовища й часу. Необхідно зважати на існуючі в даному суспільстві звичаї, звички, традиції, на усе, що в ньому визнається й прийнято.

Через те, що треба враховувати й поєднувати вимоги, які походять від двох принципів – природовідповідності й культуровідповідності, можуть виникнути суперечки й боротьба думок. Тому не можна досягти блага для людства без примирення й взаємних поступок з боку історичних вимог і вимог розуму й загальної справедливості [7, с. 231].

Обґрунтування «поєднання освіти й культури» прослідковується й у працях С. Гессена на початку ХХ століття, в яких він розглядає освіту як культуровідповідний процес, між освітою і культурою повинна бути повна відповідність, оскільки цілі освіти збігаються з цілями культури, яка включає: освіченість, громадянськість, цивілізованість. Освіченість передбачає оволодіння цінностями науки, мистецтва, моральності, релігії; громадянськість – цінностями права державності; цивілізованість – господарства й техніки. Це означає, що завдання будь-якої освіти – залучення людини до культурних цінностей науки, мистецтва, моральності, права, господарства, перетворення природної людини на культурну. Поділ культури визначає й поділ освіти на її види. Іншими словами, завдання освіти – це її культурні завдання.

Деформації, що відбулися в нашому суспільстві в епоху тоталітаризму, призвели до забуття й втрати багатьох цінностей української культури: православних традицій святості, духовного подвижництва, складових українського етносу, інтелігентності, гуманності, духовності, вільнодумства. Виникла і розвинулася людина масова, яка не має рис національної самобутності, духовності. Соціологи відзначають такі її особливості, як авторитаризм, що нерідко поєднується з переживанням комплексу власної неповноцінності, неглибоку історичну пам'ять, обережне ставлення до оточуючих людей, агресивність, страх перед майбутнім та ін. Актуальним стає завдання відновлення образу людини культури як особистості самобутньої, вільної, духовної, гуманної, орієнтованої на збереження й

відтворення цінностей культури у творчій життєдіяльності, здатної до культурного саморозвитку й культурно-моральної саморегуляції поведінки.

У цих умовах розвиток з раннього дитинства культурних потреб особистості стає найважливішим завданням освіти. У наш час ідею освіти як індивідуальної культури особистості відродив Газман О., який вважав, що зміст освіти повинен наближатися до універсуму культури, а його засвоєння – прилучати учнів до базових основ культури: економічної, політичної, художньої й т.д. До базових елементів культури особистості він відносив і культуру життєвого самовизначення. Принцип культуровідповідності пропонує створення в освітньому просторі різних середовищ, які в сукупності становлять єдиний культурно-освітній простір навчального закладу, де здійснюється розвиток особистості, здобуття нею досвіду культуровідповідної поведінки й надання їй допомоги в культурній самоідентифікації й самореалізації своїх творчих задатків і здібностей. Іншими словами, культуровідповідна освіта – це освіта, яка всією своєю організацією спонукує культурний саморозвиток особистості і допомагає їй в цьому процесі. Вона ґрунтується на ідеї цінності саморозвитку особистості як творчої особистості.

Засновник педагогічної науки Я. Коменський стверджував, що «нехтування вихованням є загибель людей, сімей, держав та всього світу» [2, с. 61]. З цими словами великого педагога, що пролунали понад чотири століття тому, неможливо не погодитися, оскільки й сьогодні вони залишаються актуальними. Світові тенденції розвитку людської цивілізації: глобалізація, комп'ютеризація, все ширше використання новітніх інформаційних технологій, перехід людства від постіндустріального до інформаційного суспільства постійно підвищують роль освіти і виховання підростаючих поколінь у забезпеченні гідного існування людини у всесвіті. Безліч складних проблем сьогодення, що постали перед світовою спільнотою, вимагають консолідації зусиль усіх держав і народів щодо пошуків оптимальних шляхів їх розв'язання.

Тож цілком закономірним видається поява відносно нової галузі педагогічної теорії і практики – полікультурного виховання, а разом із ним нового принципу в педагогічній науці – принципу інтеркультурності. Цей принцип, на якому ґрунтуються всі поняття, пов'язані з взаємодіями різних культур, зустрічається у науковому вжитку на початку ХХІ століття як результат досліджень теоретичних основ полікультурного виховання. Результати пошукових розвідок підтверджують наявність уваги до означених проблем з боку багатьох видатних учених, освітян, діячів культури минулого (Я. Коменського, Ф. Бекона, Дж. Локка, А. Дистервега, І. Огієнка, Г. Гегеля та ін.).

Полікультурна освіта набуває особливого значення в умовах поліетнічності, коли на обмеженій території мешкають представники багатьох етносів, що, наприклад, для Донбасу є реалією, яка складалася впродовж багатьох десятиліть і навіть століть внаслідок соціокультурних та промислово-економічних особливостей розвитку нашого регіону. За часів СРСР тільки у Донецькій області мешкали представники понад сотні націй і народностей. Гострих міжнаціональних конфліктів Донбас, на щастя, не переживав, але проблеми міжнаціонального спілкування були і продовжують існувати і зараз, хоча, як свідчить історія, Україна впродовж свого розвитку неодноразово надавала притулок представникам інших народів, що рятувалися від релігійного або національного переслідування та гноблення. Отже, нашому народові завжди були притаманні такі риси, як толерантність, миролюбство, дружнє ставлення до інших народів, коли вони прагнули мирного співіснування. Формування означених якостей у підростаючих поколіннях є і сьогодні однією з важливих виховних цілей. Названі якості складають важливу частину моральної сфери особистості, тож формування вмінь і навичок міжнаціональної взаємодії має відбуватися у нерозривній єдності з її моральним вихованням, яке багатьма представниками педагогіки і філософії на всіх етапах історичного розвитку суспільства розглядалося як основа, підґрунтя становлення цілісної особистості людини [2, с. 61-62].

Більш широке тлумачення мети полікультурної освіти надає американський дослідник Д. Хупс, який вважає, що полікультурна освіта покликана вирішувати два головні завдання,

які полягають у «забезпеченні учнів конкретними знаннями, виробленні конкретних навичок та, умінь, необхідних для взаємодії з групами, що відрізняються культурно, та у зміцненні культурної ідентичності, підвищенні самооцінки учнів». У країнах Європи ідея полікультурної освіти поширювалася через реформування системи освіти для національних меншин, які традиційно мешкали на тій чи іншій території, та для нових іммігрантів; і через виховання толерантності у представників різних конфесійно-релігійних, етнічних, культурних груп, що реалізується відповідним переглядом змісту освіти й організації навчально-виховного процесу. Якщо порівнювати західні та вітчизняні традиції міжкультурної освіти, то можна побачити, що існує багато спільного у підходах до визначення її сутності і мети. Радянська школа достатньо тривалий час реалізовувала завдання інтернаціонального виховання, яке було спрямоване на здобуття знань про культуру, історію, традиції, побут, політичні системи інших країн і народів, формування вмій і навичок міжособистісної і міжкультурної комунікації і взаємодії, а також відповідної системи ціннісних орієнтацій підростаючих поколінь. Правда, тоді все це стосувалося виключно представників робітників і селянства, оскільки інтернаціональне виховання мало чітко виражену класову основу, що для сьогodнішньої полікультурної освіти не є актуальним.

У наш час все більше ґрунтовних наукових досліджень присвячується філософсько-педагогічним і методичним питанням міжкультурної, кроскультурної, полікультурної освіти (Б. Гершунський, Н. Коган, В. Афанасьєва, М. Стельмахович, Г. Волкова, І. Гудзик, О. Аракелян, В. Заслуженюк, І. Бех, О. Сухомлинська, Л. Редькіна, С. Петрова та багато інших). Але для більш ґрунтового висвітлення питань сучасної полікультурної освіти вважаємо за доцільне звернення до педагогічного доробку класиків педагогічної науки, зокрема видатного чеського педагога Я. Коменського, чиї думки, перевірені часом, вражають своєю мудрістю і прозорливістю.

Видатний чеський педагог писав, що перше його «бажання полягає в тому, щоб до повноти людяності були розвинені ... всі і кожний, ... щоб кінець кінцем увесь рід людський прийшов до культури незалежно від віку, стану, статі та народності». На наш погляд, ці слова цілком влучно віддзеркалюють сутність сучасної полікультурної освіти, оскільки узагальнюючи, можна стверджувати, що загальна її мета – це виростити кожну дитину справжньою Людиною. Британські філологи, етнографи, історики В. Тайлор і Дж. Фрезер своїми ґрунтовними дослідженнями, результати яких викладені у відомих працях «Міф й обряд у первісній культурі» та «Золота гілка», переконливо доводять і культурну єдність різних народів світу, незважаючи на очевидні зовнішні розбіжності в етнічній обрядовості. Отже, сучасна полікультурна освіта має багатівікове народно-педагогічне підґрунтя. Крім того, народна педагогіка різних народів світу обстоє, як провідне завдання, виховання справжньої гідної Людини. Таким чином, на основі аналізу фундаментальних етнографічних творів та надбань народної педагогіки можна стверджувати, що народи світу прийшли емпіричним шляхом до розуміння універсальної цінності Людини та гуманних стосунків між людьми. Для реалізації цієї високої місії Я. Коменський достатньо рельєфно окреслює зміст такої освіти, наголошуючи, що друге його бажання полягає в тому, щоб «кожна людина, яка отримала правильну освіту, досягла повноти культури ... в багатьох напрямках, в усіх, що сприяють досконалості людської природи; щоб вона вмiла знаходити істину і бачити неправду; ... і нарешті, щоб у своєму ставленні до речей, людей і Бога вона діяла помірковано, неквапливо і, таким чином, ніколи не ухилялася від мети, свого щастя». Педагог вважає, що правильна освіта може зробити людину мудрою і щасливою, оскільки всебічна культура духу сприяє навчанню людей «мудро вирішувати справи земного життя таким чином, щоб у ньому все було надійним»; навчанню людей йти шляхом єдності, щоб не могли відмежовуватися одне від одного, зашкоджуючи собі, прямуючи земними і вічними шляхами, та вмiли узгоджувати різні думки і позиції навіть протилежні; і, нарешті, були сповнені прагнення єдності слова і справи.

Наведені нами ідеї Я. Коменського концентрують у собі та аксіологічні засади, на яких

вибудовується освіта взагалі, а не тільки міжкультурна, полікультурна освіта. Класик педагогіки пояснює своє прагнення позбавити від темряви «варварські народи» тим, що людство ніколи не буде цілим, якщо ігноруватиме потреби своїх складових частин. Людина, якщо вона не обмежена і не має злого наміру, повинна найсильніше прагнути блага для всіх, ніж для себе, своїх близьких чи свого народу. Людей треба навчити любові до життя, оскільки саме воно становить серцевину будь-якого виховання, і полікультурної освіти, зокрема. Складові людської культури Я. Коменський виводить із вроджених потреб людини і зауважує, що культура складається з 12 частин (потреб): кожна людина має бажання жити; жити впевнено, гідно; жити, пізнаючи навколишній світ; жити, осяяно, розуміючи те, що вона пізнає; жити вільно, тобто прагнути й обирати те, що загально визнане як добре, відкидаючи дурне і зле; жити активно; користуватися багатьма речами; користуватися помірно всім, що має; бути шанованою людиною; бути красномовною, щоб виразно і винахідливо передавати свої почуття і знання іншим; відчувати вдячність людей, але без заздощів; відчувати любов Бога.

Перелічені шляхетні потреби людини, на глибоке переконання педагога, у змозі задовольнити правильна освіта, яка має бути спрямована на те, щоб науками та мистецтвом розвинути природні обдарування людини; вдосконалювати знання мов; сформувані моральність відповідно до загально визнаних етичних норм та імперативів.

Погляди Я. Коменського щодо необхідності опанування іноземних мов, висловлені у XVII столітті, видаються особливо своєчасними сьогодні, коли країни Європи формують єдиний культурно-освітній простір, на приєднання до якого орієнтована Україна. Загально відомо, що громадяни європейських країн у переважній більшості володіють однією або двома і більше іноземними мовами, що можна пояснити об'єктивними причинами історичного розвитку західноєвропейських країн, кордони яких, хоча й не були такими прозорими, як зараз, але європейці мали ширші можливості вільного пересування континентом, ніж громадяни пострадянського простору. А для опанування іноземної мови важливою умовою є іншомовне середовище діяльності і спілкування. Таким чином, на наш погляд, досконале володіння однією і більше іноземними мовами сьогодні можна розглядати як обов'язкову складову полікультурної освіти, оскільки знання іноземної мови – це прямий шлях до пізнання і розуміння культури інших народів, їх світогляду, традицій, звичаїв, історії, літератури, культури взаємостосунків тощо. Історія викладання іноземних мов як навчального предмету налічує вже декілька століть, протягом яких відбувалися зміни в цільових настановах освіти, у принципових підходах до вивчення іноземних мов, у змісті власне предмету «іноземна мова». В наш час, коли йдеться про головну мету – набуття комунікативної компетентності у чотирьох видах мовленнєвої діяльності: читанні, письмі, мовленні, аудіюванні, викладання іноземних мов орієнтується на отримання конкретного результату, тобто опанування іноземною мовою як засобом спілкування з представниками інших народів і культур. Безумовно, всі запропоновані протягом історичного розвитку фахівцями шляхи ефективного опанування іноземними мовами мають право на існування і використання у навчально-виховному процесі. Але суттєво умовою досконалого володіння іншомовною компетенцією виступає розширення можливостей мобільності студентів, на що націлює вітчизняну систему освіти підписана Україною Болонська декларація.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, головною метою полікультурної освіти виступає розвиток людини культури, здатної до самостійного творення нової високої культури. Саме реалізації даного завдання підпорядковується єдиний культурно-освітній європейський простір, розбудова якого ґрунтується на принципах природовідповідності, культуровідповідності, інтеркультурності, толерантності.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Асламова Т. Полікультурна підготовка на уроках історії як чинник формування громадянської свідомості учнів / Т. Асламова // Зміст громадянської освіти і виховання: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (14-15 вересня 2006 р.). – Херсон. – 2006. – С. 8-9.

2. Ісаєва І. Історико-педагогічні витоки сучасної полікультурної освіти / І. Ісаєва // Дослідження молодих науковців у галузі гуманітарних наук: Матеріали IV Міжнародної конференції молодих учених. – Горлівка, 2006. – С. 61-65.
3. Калінін В. Кризь призму соціокультурного контексту / В. Калінін // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. – № 1. – С. 130-136.
4. Бородавкін С. Гуманізм в культурі і культура в гуманізмі / С. Бородавкін // Вопросы философии. – 2004. – № 5. – С. 163.
5. Бутенко Л. Диалог культур как средство общекультурного развития старшеклассников / Л. Бутенко // Педагогічне і психологічне формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Збірник наукових праць. – Київ. – 2004. – Випуск 21. – С. 9-14.
6. Гарсія Д. О поняттях «культура» і «цивілізація» / Д. Гарсія // Вопросы философии. – 2002. – № 12. – С. 228-234.
7. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения / Сост. В. Ротенберг. – М. : Государственное учебно-педагогическое издательство министерства просвещения РСФСР, 1956. – 458 с.
8. Драч Г. Культура и разум: конвергенция или дивергенция? / Г. Драч // Вопросы философии. – 2003. – № 8. – С. 37-48.
9. Ермишин О., Кантор В. Русский европеец как явление культуры / О. Ермишин, В. Кантор // Вопросы философии. – 2002. – № 8. – С. 174-176.
10. Касавин И. Познание и культура / И. Касавин // Вопросы философии. – 2003. – № 12. – С. 64-71.

Рецензент: д.пед.н., проф. **Плахотнік О.В.**, завідувача кафедри педагогіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

к.пед.н., доц. **Марченко Г.В.**

ПОЛИКУЛЬТУРНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ПРИНЦИПЫ СОЗДАНИЯ ЕДИНОГО КУЛЬТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА

В статье рассматриваются социокультурные основы построения единого культурно-образовательного пространства на основе принципов природосообразности, культуросообразности, интеркультурности и толерантности, которые во многом определяют формирование личности – человека культуры, способного к ее созиданию. Идеи формирования человека культуры прослеживаются в работах классиков педагогической науки, а их реализация стала возможной только в эпоху глобализации. Главной целью поликультурного образования выступает развитие человека культуры, способной к самостоятельному созданию новой высокой культуры.

Ключевые слова: культура, развитие личности, принцип, культурно-образовательное пространство, система образования.

Marchenko Galina, PhD, Associate Professor

MULTICULTURAL EDUCATION: PRINCIPLES OF COMMON CULTURAL EDUCATION SPACE

The article deals with socio-cultural foundations of building a unified cultural and educational space on the basis of principles of nature oriented and culture oriented, intercultural and tolerance, which largely determine the formation of personality - a man of culture, capable creating it. The idea of forming a man of culture can be traced in the works of the classics of pedagogy, and their implementation has been made possible only now – in the epoch of globalization. The main goal of multicultural education is the development of human culture, capable of self-creation of a new high culture.

Keywords: culture, personality development, the principle of cultural and educational space, the educational system.

galina_marchenko@mail.ru